

CHVÁLA JIHLAVY

Přes všechny nesnáze doby byla Jihlava na počátku 15. století stále mezi čtyřmi předními městy moravskými, s Brnem, Olomoucí a Znojmem. Obchod, řemesla a v menší míře dosud i dolování byly zdrojem dobrých příjmů a bohatí měšťané mohli zakládat početné nadace v jihlavských kostelích a špitálech ke spáse svých duší i přispívat na výzdobu chrámů uměleckými díly. Tak se dostaly do jihlavských kostelů sochy světců, zachované dodnes jako přední z památek gotického umění, tak vznikl nákladem městské rady i skvostný soubor Gelnhausenových kodexů. Proslulý notář Jan z Gelnhausenu v nich shromáždil nálezy jihlavského soudu i privilegia udělená Jihlavě, která pak iluminátoři vyzdobili jedinečnou řadou panovnických podobizen. Není tedy divu, že Jihlavští byli hrdí na své město a že vzbuzovalo obdiv i u cizích návštěvníků.

Není také mnoho měst v našich zemích, o nichž víme z té doby tolik, jako o Jihlavě. Šťastnou náhodou se zachoval i pozoruhodný popis Jihlavy v učebnici rétoriky, jež byl napsán někdy v letech 1415-1417(1419). Jeho autor není bezpečně znám, ale byl jím snad učitel na jihlavské škole, Urban Matějův z Potěh. Popis města a jeho obyvatel byl myšlen jako slohové cvičení, ukázka výmluvnosti a zdobného slohu, kterému se měli uživatelé rétorické příručky naučit. Autor sám měl dosti důvodů, aby nebyl v Jihlavě spokojen a neodpustil si také ostré šlehy mířené proti členům četných patricijských rodů. Ale jeho popis Jihlavy, i když nadnesený a nabuřelý, dává dobrou představu o stavu města na prahu husitské revoluce.¹

Toto město skví se, svatě Trojici podobno, stavbami tří velkých a tří malých bran. Dvě menší brány poskytují příchod od východu, jedna z větších bran od jihu, druhá od západu a konečně třetí s menší branou od severu. Dvanáct ulic v jeho okruhu svou nepomíjející krásou a půvabným vzhledem vnuká vznětlivé obrazotvornosti divákově představu dvanáctihlavého zástupu a dvanácti apoštolů či učedníků Kristových. Nad jiná města stkví se také podle privilegií jako záštita spravedlnosti, vyhlašující kacířskou plevel, zastrášující ničemy, vyhánějící zločince a hubící škůdce.

Jaká radost se zmocňuje duše při pohledu na horu Sion na jedné straně, pod níž vody Jerusalemské zavírají v sobě zahradu rajskou! Na druhé straně pak hora Olivetská, pod níž nikoli údolí Koželužské, nýbrž potok Cedron² se vine, že radostno pohledět. Na straně pak třetí zdroje stříbra nikoli neplodné se rozkládají, kdežto na čtvrté straně proud řeky Jihlavy obveseluje město boží. Ó radosti, jež rosteš z toho, co bylo popsáno!

Tam, kde Praha a ostatní přední města, pravím, měla dát příklad, leč strachem se třásla, tam šťastná Jihlava byla záštitou, zahnávši strach, když totiž v pondělí po Reminiscere [20. února 1402] po příkladu nejmocnějšího Alexandra a Hektora nadmíru statečného zmužile přemohla tmu nešlechtnosti, jako světlo sluneční zahání temnoty noční, jak praví Jan Evangelista: „A světlo ve tmě svítí a tma ho nepojala.“³ K oslavě tohoto vítězství jste ustanovili, že onen den má býti slaven chvályhodným procesím, při čemž by se snoubil v libé harmonii sladký zpěv slavíků se zvuky trylků skřivánčích.

Toto město pak má náměstí nikoli kruhové, nýbrž pravoúhlé, v obou polovinách zářící stavbami domů a uprostřed ozdobené kupeckým domem, řadami masných krámů a jiných kotců i dvěma kašnami, z nichž tryská svěží voda. Kolem odevšud září nádhera domů a několikinasobných hradebních příkopů, ovzduší je mírné a zdravé, vzduch průzračný, větry mírné, počasí příjemné a všecko od jednotlivostí až po to nejvšeobecnější jest náležitě uspořádáno a upraveno. A vskutku nadmíru vynikající rozšafnost měšťan, oslňující moudrost konšel, dovednost řemeslníků, všech jednotlivců pak obratnost a příkladnost mravů, mají domov v tomto městě.

Rétorický popis města pokračuje charakteristikami jihlavských měšťanů. Objevují se tam ostnaté narážky, nám již dnes nesrozumitelné. Ale tolik je jasno, že autor se tímto způsobem vypořádával se svými jihlavskými nepřáti. Více než třicet jmen se tu vystřídá a poznáváme v nich hlavy jihlavských patricijských rodů, které mají jakousi malířskou folii ve výjevu přísahy konšel nastupujících svůj úřad z Gelnhausenova kodexu, spolu s písemnými prameny jedinečný to obraz jihlavského patriciátu 15. století, který nemá v jiných městech obdoby.⁴

Ačkoli autor stíhal posměšky leckterého z předních měšťanů, přece neváhal oslavit Jihlavu kromě prozaického popisu i verši, z nichž zaznívají stejná, ba ještě větší slova chvály. A právě zde se objevuje po prvé označení Jihlavy podle milého, ale pichlavého zvířátka, které se již předtím dostalo na městský znak: urbs ericana - ježčí město. I tato báseň, používající často biblických srovnání a obrátů převzatých od antických klasiků, byla více méně příkladem rétorického chvalo zpěvu a měla být návodem k následování autorovým žákům. Je však přesto velmi pozoruhodným svědectvím o Jihlavě před výbuchem revolučních událostí. Leč pošlete již český překlad Chvály Jihlavy, nejstarší to básně, oslavující ježčí město.⁵

Vzkvétej, ozdobu všech ctností,
světlo, jase počestnosti,
slavné město Jihlavo!
Chválou záříš jedinečně,
město stejně převýtečné
nemáš, celá Moravo.

Radostí se rozplesej, srdce jásat může,
píseň díky věčně pěj, svěží jsi jak růže!⁶

Ti, kdož okruh světa znají,
polohu tvou srovnávají
s krásou Jeruzaléma.
Hora, již máš po pravici,
podobá se, možno říci,
té, již město svaté má.

Údolí, jež poblíž leží,
líp než k Josafatu stěží
bylo by zde přirovnat.
Bystřina, co tudy proudí,
řekou Cedron může slouti,
to uznává každý snad.

Všechny hory, jež jsou kolem,
oplývají bílým kovem,
který skrývá rudná zem.
První ze všech Alemani
začli těch hor dobývání
prací svou a důmyslem.

V potocích se rybám daří,
jsou tu kapři mladí, staří,
malinci i buclatí.
Ze všech ryb však první místo
mají tu, a to je jisto,
tuční sumci vousatí.

Čerstvý vzduch v tom krásném kraji,
svěží vánky dobře znají
všichni ze zkušenosti.
Město šťastné, plné chvály,
občani tví nezahálí,
slynou prozíravostí.

Svorní jsou a sjednoceni,
pevnou vírou ozbrojeni,
pravou spravedlností.
Zloděje a loupežníky
ani lapky kořistníky
mezi sebou nehostí.

Zpupné hrozně mučí a tím
při výslechu s křížem svatým
rozsuzují jejich pře;
půhonu kdo vyhýbá se,
nepředstoupí v pravém čase,
nápoj smrti vypije.

Ty pak učí zpívat Eli!
kteří žítí nevěděli
ctně jak jejich otcové.
Levity jim předčítají,
že v nich větší hrůzu mají
nežli z myrrhy octové.

Věší je neb napínají,
život, statky v sázku dají,
nebojí se úkladů
ani pánů ani lapků.
Vědí, že mír lidských statků
Boží dar je v základu.

Vpravdě, měšťané, se skvíte,
palmu slávy držet smíte
po všechna již staletí.
Vaše právo, zvyky, mravy,
blahobyt a rozkvět pravý
chválou ctím pln dojetí.

Byť jsem měl i vzlet Marona,
výmluvnost snad Cicerona,
Tuliovu půvabnost:
i kdyby mi um svůj dali,
nevypovím ani zdáli
celou vaši vznešenost.

O paních a dívkách toho
města nevím věru mnoho,
důvod má to prostý však:
s paničkami počestnými
ani s jejich služebnými
nebýval jsem tak ni tak.

Jako studánka je čistá
počestné jsou dozajista
všechny žijí přecudně.
V souhvězdí jak hvězdy jasné
září vaše panny krásné,
čisté lásky pochodně.

Budiž zdrávo, město ježčí,
zla se varuješ a lež či
klukoviny v necti máš.
Dobré ctíš, zlým nedáš bytu,
hrozíš se všech viklefitů,
sprostotou vždy pohrdáš.

Co živ nepřestanu chválit
jméno tvé a čest tvou slavit,
památku tvou velebit.
Kriste Pane, rozmnožiti
rač a ještě rozhojniti
města toho blahobyti!

Maria, ó Matko milá,
štítem buď tak jak jsi byla
oné Reminiscere!⁷
Všechn lid nechť města toho
po smrti pak do jednoho
nebe ke svým přibere!

Otce, Syna, Ducha věčně
v blaženosti jedinečné
společně tam budou zřít.
Prosím, bych já mohl také
k nebeské té obci svaté
na věky se připojit.
Amen, etc.

LÉTA HUSITSKÉ REVOLUCE A REFORMACE